

ИВАЙЛО ПЕТРОВ - „ПРЕДИ ДА СЕ РОДЯ И СЛЕД ТОВА”

ХУДОЖЕСТВЕНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ВРЕМЕТО

Първият ключ към разгадаване особеностите на всяка творба е нейното заглавие. Няма съмнение, че логическият акцент в „Преди да се родя и след това” пада върху две думи - „преди” и „след”. По своята смислова, а следователно и граматическа същност това са предлози, т. е. неизменяеми, непроменливи, устойчиви думи. По характеристиката си те се отнасят към показателя време

Като функция, предназначение и роля те служат за конкретизиране, по отношение на времето, на друга дума или думи в текста. В този случай тази дума е глаголът „да се родя”, който е разположен между двата предлога. Средищното му място очертава както ролята му на основен показател, на посока за време, така и ролята му на критерий, на мярка за това време. Най-сетне не бива да се подминава без внимание и изборът на съединителния съюз „и”, чиято задача е да сближи, да съпостави и сравни онова, което е „пре-ди”, с това, което е „след”. Така още със самото заглавие на творбата авторът поставя ударението върху времевите ѝ координати.

Ходът на повествованието в „Преди да се родя и след това” се осъществява по следния модел: в първата част на повестта, наречена „Преди да се родя”, водещо е времето „преди” раждането на разказвача, но то непрекъснато се съпоставя и съизмерва с неговото съвремие. Следователно, налице са житейски явления от два времеви пласта. Същият подход се реализира и във втората част „И след това”, където водещо е времето „след” раждането на повествователя, но то също е подложено на „осветляване” в контекста на по-късната му и зряла житейска опитност. Ивайло Петров „предлага” на читателите си две „отражения” на времето на своето раждане — едното е „преди”, а другото е „след” него. В крайна сметка разгръщането на повествованието обхваща три времеви пласта: на живота, който е съществувал преди раждането на човека, на живота, който ще съществува след раждането на човека, и на живота, който ще съществува и след раждането на отделния човек. Ето защо времето става пластично или то има, според определението на самия Ивайло Петров, „трето измерение”.

Основен композиционен елемент в „Преди да се родя и след това” е семейно-битовото време. Ивайло Петров е безкомпромисен в симпатиите си към народното разбиране, че животът на българина се определя единствено от наличието на такова време, че

житейският път започва и преминава чрез този вид време. Творческата убедителност на пи-сателя е в това, че той успява да види и да покаже в повестта си „белезите”, показателите на семейно-битовото време на българина. На първо място семейно-битовото време се реализира чрез живо-та на отделните човешки същества (ин-дивиди) и техния начин на съществуване. Ивайло Петров изтъква значимост-та на тази връзка винаги, когато пре-създава онези вариативни ситуации в живота, които са се осъществили (и за които той в повечето случаи изказва своето съжаление, а понякога споделя и удовлетворението си). Това са или „грешки”, или „разминавания”, или „недосещания”, или някакъв друг вид неосъществявания, вследствие на които човешката съдба „изскача” от един възможен коловоз и по-пада във вече осъществилия се. Характерен пример срещаме в седма част на „Преди да се родя”, разказваща за неосъщественото омъжване на майка му за богатия син на Карабеловите: „В стаята

влезе бащата на момъка, пъргав човек с тесни живи очи, който би могъл спокойно да ми стане дядо и да ме люлее на коле-нете си...”

Втори израз на семейно-битовото време представляват *оцелява-нето и трудът.*

Още уводните думи на повестта изразяват тази мисъл:

„Баба

и дядо... решиха да се сдобият и с още две работни ръце.”

И във втората част на повестта (напр. гл. 11) също се среща такава мисъл:

„... Майка ми си оставаше най-

здравата работна ръка, та дядо гледа-ше да я използва още някоя и друга годи-на.”

Отсъствието на трудолюбие, макар и не поради мързел, народът обрича на опропастяване:

„Два дни преди урече-

ната сватба в един от братята на дя-до... избухна пожар и къщата му изгоря. Дядовият брат бе голям мечтател... и бе толкова занесен, че понякога забравя-ше да отиде на нивата.”

Трети белег на семейно-битовото време на Ивайло Пет-ров и неговите герои са *обичаите и нравите.*

Те пронизват всичко, което съставлява живота на човека. Затова дори един поздрав-намек може напълно да предста-ви тяхната роля и значение в човешкия живот:

„Тези дни ще имаш момче, значи!

Ще има кой да ви пасе добитъка. Аде, чес-тито.' Щом е момче, без черпня няма да мине.”

(Думи на Доко пъдаря към бащата на автора.) Четвърта особеност на се-мейно-битовото време е способността на човека да живее с другите, но и срещу (против) другите хора. И в този случай примерите, които умее да привежда Ивайло Петров, са много. Но истинският творец се познава по това, че дори в капката роса може да види целия свят. Ето една такава „капка” от текста на повестта (II част, 11 гл.):

„Като всички

нашенци и баща ми реши да си направи отделно семейство...”

Последният, петият белег на семейно-битовото време е времевата периодичност, съставена от ритмични времеви после-дователности (години, сезони, месеци, дни). За

да очертаем казаното, ще напомним, че повестта започва със зимата, спира се на пролетта, използва бремето като художествено действие с обърната посока на хронологическо развитие:

„един

месец преди да се родя”, „осем дни преди да се родя

”

,□ „три дни преди да се родя

” и

във втората част —

„на деветдневна въз-

раст ”,□ „на четиридесет и пет дневна въз-раст”,□ „денят на моето славно шестме-сечие”,□

„на година и два месеца... и аз вече мога да прохода”.

Вторият композиционен елемент са пространствените измерения. В по-вестта на Ивайло Петров читателят не слуша разказ вобщо за българското, а усеща неговите пространствени конкретности. От една страна, те стават „видими” поради онези топоси и регионална „география” на живота, които образуват детайлите на Добруджа, Делиормана, селата и местностите от този край, на София и дори на Европа. От друга страна, всички те са материално-веществени факти, без които е невъзможен животът на българина, който се самоидентифицира само тогава, когато има свой дом. Притежаването на собствена къща и двор (градина) индивидуализира българина, а видът на тази къща и двор е синоним за начина му на живот:

„Майка ми

погледна през прозореца към широкия двор,... и тихо заплака за този двор, за голямата къща, за градината и за цяло-то село, в което можеше да живее отсега нататък.”

Към материално-веществените конкретности на българския живот след дома идва ред на живата стока на стопанина. От най-голямо значение за българския селски живот е впрегатният работен добитък: волът, кравата, конете. Без тях се обезсмисля съществуването в труда и чрез труда на нашия народ.

Затова един от героите на Ивайло Петров е толкова категоричен в решението си на всяка цена да изправи падналия си вол: „С масур ще го надувам, на ръце ще го нося и пак няма да му дам да умре, че умрели, и аз отивам подир него.”

Ако впрегатната жива стока осигурява живота на селянина стратегически, то дребната домашна стока го подкрепя тактически в неговото оцеляване. Така че кокошките, петелът и кучето съвсем не са нещо незначително, а както отбелязва писателят, когато описва Мурджо и Карамана:

„и те като петлите бяха лич-

ности с ярко изразени характери и талант.”

От

неживата стока битов смисъл имат

„саханите, лъжиците и оста-

налото домакинско имущество”.

Най-сетне животът на българския селянин произтича и се реализира в най-осмислящата го конкретност - земята. Без нея той е немислим и не може да се появи и прояви:

„Че без земя кой изпраща дъщеря!

- учуди се дядо. - Утре деца ще се родят, нали трябва да имат нещо от майка си.”

Третият композиционен елемент е образното въплъщение. Нито българската история, нито българската лите-ратура са възможни без рода. Оцеляването, пренасянето на родовите кълнове се проследяват и са възможни само чрез рода. Следването на „наследствения закон” поражда и гордост, и горест. кон кретен носител на родовите качества безспорно е индивидът. „Семето”, родовият кълн, т. е. мъжкия наследник на рода, има предимство пред жената и винаги се подчертават родовите му бе-лези:

„Дядо се гордееше... със „семето” си,

т. е. с моя милост...

”

; „Брей, тъй да е одрало кожата на нашия род, че повече не може да бъде. Опасно семе сме ние.”

Сред образните въплъщения не може да отминем и българското общество като голяма човешка общност. Едната него-ва страна е властта, силните на деня, чиито образи непрекъснато се кръстос-ват или препокриват с образа на пари-те, на злото и на греховния живот. Дру-гата му страна се оприличава с народа, с такива негови дръзки представители като чичо Мартин, в който има от всичко, но най-много е волята за достоен човешки живот.

Ивайло Петров е и непредвидим човек, и непредвидим художник. Когато пише, че разбира *„защо много български писатели са съзерцавали с благоговение и сълзи на очи тази мила патриархална идилия”,* той ни

интригува с изрази като

„с благоговение”,

т. е. чрез почитта към живота на всяко време, за което разказва

„СЪС СЪЛ-

зи на очи”.

Авторът не уточнява това сълзи на радост ли са, или са от горест. Най-дълбокото му послание обаче изра-зва разбирането, че животът е духов-ност, която се разкрива едновременно в съдбата и волята на всеки човек поот-делно и на всички хора заедно.